



БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ



ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. ЛЮБОМИР АНДРЕЙЧИН“

ОТЧЕТ ЗА 2021 ГОДИНА

Съдържание

1. Проблематика на звеното

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на Института за български език в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените през 2021 г. научни теми.....	2
1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език.....	3
1.1.2. Запазване и утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света.....	5
1.1.3. Разработване на електронни езикови ресурси и програмни приложения за експертна и масова употреба.....	6
1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г.....	7
1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности.....	11
1.4. Взаимоотношения с други институции.....	11
1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата	
1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия).....	13
1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта (заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати).....	17
2. Резултати от научноизследователската дейност през 2021 г.....	19

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение.....	19
2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение.....	20
3. Международно научно сътрудничество.....	20
3.1. Междуакадемично сътрудничество.....	21
3.2. Международни проекти с външно финансиране.....	23
4. Участие на звеното в подготовката на специалисти.....	26
5. Иновационна дейност и анализ на нейната ефективност	
5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, вкл. поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина.....	27
5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.).....	28
6. Стопанска дейност на звеното	
6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), вкл. поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина.....	28
6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база.....	28
6.3. Сведения за друга стопанска дейност.....	28
7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2021 г.....	28
8. Издателска и информационна дейност на Института за български език за 2021 г....	29

1. Проблематика на звеното

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни), оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените за 2021 г. научни теми

Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките е национален научен център за изследване и описание на българския език – на неговото съвременно състояние, история, диалектно многообразие и на връзките му с други езици.

Мисията на Института за български език включва:

- провеждане на фундаментални и научноприложни изследвания на българския език в съответствие с националните и европейските приоритети;
- изследване, описание, съхранение и популяризиране на българското езиково културноисторическо наследство;
- разработване на езикови ресурси и технологии за българския език;
- подпомагане на изучаването на българския език на всички равнища.

През 2021 г. работата на Института за български език е ориентирана към изпълнението на Стратегията и Плана за развитие на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН (2018 – 2030)¹, които са в синхрон с актуализираната

1 <https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-2018-%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf>

Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030) (приета с Решение на Народното събрание на Република България, 2017 г.), Стратегията за развитие на Българската академия на науките (2018 – 2030) (приета с Решение на Общото събрание на БАН, 2018 г.), както и с редица национални и европейски документи, които имат отношение към обсъжданите въпроси.

През 2021 г. изследователите от Института за български език работиха общо по **18** научни проекта, утвърдени от Научния съвет на Института през 2019, 2020 и 2021 г. и финансирани от бюджетната субсидия. Темите на проектите са пряко свързани с основните приоритетни направления за изследване и развитие на Института за български език:

- Академични речници на българския език
- Теоретични езиковедски изследвания
- Езикова култура
- Езиково културноисторическо наследство на българите
- Електронни езикови ресурси и програми за тяхната обработка
- Извори за историята на българския език.

Положителната оценка, която може да се даде за дейността на Института за български език при Българската академия на науките през 2021 г., се основава на:

- сериозните научни и научноприложни резултати, отразени в публикации и цитирания в престижни научни издания;
- успешното приложение на езиковите технологии в иновативни разработки в съответствие с приоритетни направления на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030);
- активното участие в проекти на европейско, регионално и национално равнище;
- експертното обслужване на държавата и обществото;
- участието на учени в експертни международни научни организации, в програмни комитети на международни конференции, в редакционни колегии и съвети на авторитетни международни списания и др.;
- активните контакти с университети и научни институции в страната и в чужбина;
- развитието и прилагането на съвременни изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език.

По-долу са описани и по-конкретно основните резултати от научноизследователската дейност на Института за български език в отделните направления.

1.1.1. Системно проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български книжовен език

Една от основните задачи на Института е системното проучване и описание на граматичната структура и лексикалния състав на съвременния български език.

А) Изследване на граматичната система на съвременния български книжовен език и писмената практика

През 2021 г. продължи активната работа по втория етап на проекта „Нормативна граматика на съвременния български книжовен език“, в рамките на който се изследва граматичната система на българския книжовен език. Завършено беше описанието на простите синтактични групи с главен член глагол (и с подчинен член прилагателно име, числително име, наречие, предлог, съюз и междуметие), прилагателно, числително, наречие, предлог, съюз, междуметие. През годината бяха публикувани и две статии по проекта: върху синтактичната акомодация като езикова техника и инструмент за описание на простите синтактични групи и върху акомодационните характеристики на простите синтактични

групи със съществително и предлог.

Б) *Проучване на съвременното състояние на българската лексика и лексикографско описание на българския език*

Речниците, които Институтът съставя, отговарят на нуждите на съвременното общество от качествени и професионално изработени източници на информация за значението, формите, употребата и произхода на думите в българския език.

През 2021 г. продължи работата по съставянето и редактирането на поредния том – XVII (буква С) – от многотомния тълковен „Речник на българския език“ (<http://ibl.bas.bg/rbe/>). През годината са съставени нови 698 компютърни страници и е извършена редакция на 263 компютърни страници с речникови статии. Електронният архив е попълнен с над 30 000 нови документа. Попълнени са данни за източници от Допълнението към изворите на „Речника за българския език“, продължава дигитализацията на лексикалните архиви на Секцията по българска лексикология и лексикография.

През 2021 г. беше издаден *Речник на новите думи в българския език (от първите две десетилетия на XXI век)* с автори Д. Благоева, С. Колковска, А. Атанасова, Цв. Георгиева, Н. Костова, Св. Манова, В. Сумрова (София: Наука и изкуство, 2021. 335 с. ISBN 978-954-02-0351-5).

Продължи работата върху „Речник на основните термини в българската наука. Т. VI. Изкуство“. Бяха описани системните отношения между термините в отделните подобласти на изкуството – понятийно-семантична системност (вкл. класификационна и импликационна) и лексикалносемантична системност (вкл. синонимия, антонимия и омонимия). Материалът беше класифициран по групи и беше завършена работата по дефинициите на термините и по съставянето и първата редакция на речниковите статии в отделните подобласти.

В) *Езикова култура*

Кодифицирането на книжовноезиковата норма на българския език е сред основните задачи на Института за български език. За целта се анализира съвременното състояние на езика и се изработват нормативни справочници с официален характер.

През 2021 г. започна работата по проекта „Езикова култура и езикова политика. Типология на отклоненията от правоговорните норми“, чиято цел е да се типологизират отклоненията от правоговорните норми на съвременния български книжовен език и да се идентифицират причините за затрудненията при прилагането на правоговорните правила. Бяха проучени въпроси, свързани със спецификата на правоговора и на устната комуникация в контекста на мотивите за търсене на специализирана езиковедска помощ. Обогатени бяха електронните ресурси за езиково консултиране, поддържани от Секцията за съвременен български език. Към края на 2021 г. в справочника „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>) има въведени отговори на 2500 реални въпроса от граждани и институции. В рамките на проекта целогодишно се провежда и активна консултантска дейност чрез Службата за езикови справки и консултации (вж. по-подробно 1.5.1.). Извършвана е и експертна дейност в помощ на институции и организации.

През годината бяха издадени два монографични труда:

Станчева, Р. Кодификаторската практика на първите български научни граматика. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 147 с. ISBN 978-619-245-144-8.

Станчева, Р. Кодификацията в контекста на езиковите нагласи. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 237 с. ISBN 978-619-245-143-1.

Г) *Разработване на проблеми от областта на теорията за езика*

През 2021 г. продължи работата по проекта „Теория на терминологията“, в рамките на който се разработват 6 теми: „Лингвистичен анализ на термините в областта на маркетинга“, „Към въпроса за вариантността в терминологията“, „Теоретичните категории в терминологията“, „Лингвистични особености на математическата терминология“, „Българската и руската терминология в сферата на икономиката“ и „Терминологията в българската етнолингвистична литература“. Публикувани са две научни студии и една статия в български и чуждестранни издания, от които две са в издания, реферирани и индексирани в Web of Science. Изнесени са и два доклада на международни конференции.

1.1.2. Запазване и утвърждаване на българската национална идентичност като част от културното разнообразие в Европа и света

В Института се изследват и издават писмени езикови паметници (от 9. – 10. до 19. век), проучва се произходът на българската лексика, описва се състоянието на българските диалекти, на българската ономастична система, разработват се проблеми, свързани с взаимоотношенията между езика и културата на българския народ.

През 2021 г. са публикувани следните научни монографични трудове в областта на езиковото културноисторическо наследство:

Антонова-Василева, Л. *Говорът на българите в Раховец, Призренско*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 207 с. ISBN 978-619-245-120-2 (издаден по Програма на БАН за трудове, посветени на българската диаспора в чужбина).

Витанова, М., В. Мичева, Й. Кирилова, К. Мичева-Пейчева, Н. Николова. *Етнолингвистичен речник на българската народна медицина*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 367 с. ISBN 978-619-245-096-0 (издаден по Програма на БАН за трудове, посветени на българската диаспора в чужбина).

Котева, М. *Названия, свързани с храните и тяхното приготвяне в българските диалекти (лексикосемантична характеристика)*. София: ДиоМира, 2021. 372 с. ISBN 978-954-2977-69-8.

Кочева, А. *Смесеният език на виенските българи*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 205 с. ISBN 978-619-245-098-4 (второ издание, по Програма на БАН за трудове, посветени на българската диаспора в чужбина).

Милтенов, Я. *Слова от колекцията Златоструй с неизвестен гръцки източник*. София: Авалон, 2021. 250 с. ISBN 978-954-9704-40-2.

Митринов, Г. *Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия през XVI век. Ч. 2. Гюмюрджинско, Дедеагачко, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 253 с. ISBN 978-619-245-109-7 (издаден по Програма на БАН за трудове, посветени на българската диаспора в чужбина).

Цибранска-Костова, М. *Прохирон / Закон градски. Юридическото наследство на православното славянство*. София: Издателство „Валентин Траянов“, 2021. 345 с. ISBN 978-954-9928-84-6.

Tsibranska-Kostova, M, I. Biliarsky. *Panoply in Defense of Orthodoxy. The Case of Moldavian Manuscript BAR Ms. Slav. 636, 16th Century. Series Ceranea, vol. 9*. Lodz: University of Lodz, 2021. 289 s. ISBN 978-83-8220-487-2; e-ISBN 978-83-8220-488-9.

През годината започна работата по проекта „Езикови ресурси от оригинални и преводни творби на Българското средновековие“ (2021 – 2023 г.), в рамките на който

продължава системното и съответстващо на съвременните изисквания изследване на оригинални и преводни творби от различни жанрове и от различни периоди на българската езикова диахрония. Работи се по две теми: „Преславски лексикални маркери“ (втора част) и „Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Беломорието през XVI век (Ч. 3. Неврокопска каза)“. Резултати от проекта са представени в две публикации, едната от които е под печат.

Продължи работата върху многотомния „Български етимологичен речник“ (етап 2020 – 2022 г.). През годината е изработен материал за девети том в обем от 100 страници (думи с начално *x*). Част от думите получават за пръв път етимологично обяснение, при други се правят поправки и допълнения на съществуващи етимологии. Резултати от проекта са представени в три индивидуални публикации.

Успешно приключи тригодишният етап на проекта „Български диалектен кулинарен речник“ (2019 – 2021 г.), по който бяха изработени, обсъдени и частично редактирани речниковите статии от повечето букви и бяха публикувани една научна монография и две статии. През годината продължи работата по темата „Българските говори в областта Жупа, Република Косово“ и са публикувани една студия и три статии по темата.

През 2021 г. продължи работата по проекта „Етнокултура и национален комуникативен стил“. По темата „Асоциативният свят на българина“ (2020 – 2022 г.), свързана с българското участие във втория етап на международния проект EUROJOS, се работи по концептите родина, народ, семейство, здраве, душа, справедливост и солидарност. Трина членове от екипа са участвали с доклади в Първия международен конгрес по етнолингвистика в гр. Люблин, Полша. Продължи и работата по темата „Езикова личност и езиково пространство в медийния дискурс“, като резултатите са представени в четири научни статии, една от които е публикувана в издание, реферирано в Web of Science. Продължи работата и по темата „Когнитивни аспекти на изречението“, подготвени са 3 статии, една от които е публикувана в издание, реферирано в Web of Science.

Продължи и работата по „Българския топонимен речник“ – изготвени са 700 речникови статии, направени са допълнения към концепцията и ръководството за съставяне на речника, както и към приетите съкращения. Предадена е за печат една публикация, изнесени са два доклада на Кръгла маса по ономастика, проведена в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

През 2021 г. излезе т. 3 на „Български водопис: Географско описание, строеж и произход на имената“ на Йордан Заимов под редакцията на проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова.

1.1.3. Разработване на електронни езикови ресурси и програмни приложения за експертна и масова употреба

Продължи поддръжката на „Българския езиков портал“ (http://ibl.bas.bg/dictionary_portal/), който предоставя достъп до следните лексикални ресурси: „Граматичен речник на словоформите“; синонимен, антонимен и фразеологичен речник; три речника на новите думи; тълковни речници – многотомния „Речник на българския език“ и трети том на „Речник на съвременния български книжовен език“; три терминологични българско-английски речника. Може да се търси само в един или в повече от един речник, на произволен език, както по основна форма, така и по произволна словоформа на дадена дума или съставна дума. Резултатът се представя директно, без пренасочване към други речници.

В рамките на различни проекти продължи и работата по: Българския уърднет

(<https://dcl.bas.bg/bulnet/>); Българския национален корпус (<https://search.dcl.bas.bg/>); Картата на диалектната делитба на българския език (https://ibl.bas.bg/nova_dialektna_karta/); Интерактивната кулинарна карта на българската езикова територия (<https://ibl.bas.bg/kulinar/kulinarna-karta.html>).

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България (2017 – 2030) – извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети

Проектите на Института се вписват в инструментите за постигане на основната цел на Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030) – развитие и модернизирание на научните изследвания, като в синхрон с Националната стратегия са Стратегията за развитие на Българската академия на науките (2018 – 2030) и Стратегията и Планът за развитие на Института за български език при Българската академия на науките (2018 – 2030).

Главен обект на изследователската дейност на Института за български език е езикът на българите, който има основна роля за изграждане и съхранение на българската национална идентичност. Българистичните изследвания по лексикология, история на езика, диалектология, етимология, ономастика, етнолингвистика, съпоставителните изследвания с други езици, проблемите на езиковедската теория и др. са принос към изследването на културното разнообразие в Европа и в света, като открояват богатството и спецификата на българския език. Учените от Института интегрират в научните и научноприложните си изследвания съвременни методи и средства в областта на теоретичната и приложната лингвистика, включително при създаването на езикови ресурси и програми за обработка на езика, за да гарантират стойността на постигнатите резултати за обществото.

В работата си учените от Института се стремят да осигурят видимост на постигнатите резултати (чрез публикации в международни реферирани научни издания и участия в международни конференции), включително в рамките на европейското изследователско пространство, както и да разширяват международното научно сътрудничество.

И през 2021 г. част от дейностите са свързани с **работа по проекти, финансирани от външни за БАН източници:**

– **Фонд „Научни изследвания“:** четири проекта, финансирани по конкурси за фундаментални научни изследвания, и един проект, финансиран по Програмата за двустранно сътрудничество България – Русия (вж. 3.2. Международни проекти с външно финансиране).

През годината продължи работата по проекта „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ (ДН 20/11 от 11.12.2017 г.), в който участват и учени от Института по лингвистика при Румънската академия. Проектът се фокусира върху съпоставителни лингвогеографски изследвания, като словесното богатство на българските диалекти се разглежда в контекста на европейското лексикално многообразие. Изработени са дигитални карти за съпоставка на българските диалектни лексеми с диалектни лексеми от езиците в Европа. Картите, коментарите и публикациите са видими на сайта на проекта – <https://lexicalgeolinguistic.org/dialects/>. Подготвена и предадена за обсъждане е електронна монография, която обединява изследванията от първия етап от изпълнението на проекта и новите карти, коментари и изследвания. Проведена е една командировка в Букурещ и Констанца, Румъния (16 – 24 септември т.г.), и една командировка в Краков и Познан в Полша (20 – 27 октомври т.г.), на които са обсъдени резултатите от изпълнението на проекта. Проведена е в онлайн формат

една международна конференция: „От традиционна към интерактивна лингвгеография – в навечерието на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Стойко Стойков (1912 – 1969)“ (28 – 29.04.2021 г.), докладите от която се публикуват в сборник. Отпечатани са две публикации в чуждестранно академично издателство, а три други ще излязат в българско академично издателство.

През 2021 г. продължи работата по проекта „Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия“ (ДН КП-06-Н30/7 от 13.12.2018 г.). Проведени са осем диалектоложки експедиции за събиране на теренен материал, в резултат на което интерактивната карта е допълнена и обновена с нов диалектен аудио- и видеоматериал от различни части на българската езикова територия (<https://ibl.bas.bg/kulinar/kulinarna-karta.html>). На сайта на проекта са публикувани 14 статии по темата – на български и на английски език (<https://ibl.bas.bg/kulinar/index.html>).

По проекта „Личните имена в България в началото на ХХІ век“ (КП-06-Н40/10 от 10.12.2019 г.) през 2021 г. са кодирани данни с лични имена от 2008 г. и 2018 г. за осем града и е извършен антропонимен анализ. Беше организирана (онлайн) международна ономастична конференция на тема „Антропоними и антропонимни изследвания в началото на ХХІ век“ (20 – 22 април 2021 г.), като докладите са публикувани в специален сборник (Слъдовати достойтъ. Доклади от международната ономастична конференция „Антропоними и антропонимни изследвания в началото на ХХІ век“, посветена на 100-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Заимов (1921 – 1987), 20 – 22 април 2021 г., гр. София. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021). Отпечатани са девет публикации, три в реферирани издания в Scopus и две в международно специализирано издание. Резултати от проекта са популяризирани чрез медийни изяви и научнопопулярна лекция на TEDxSofia 2021 г.

Работата по проекта „Обогатяване на семантичната мрежа Уърднет с концептуални фреймове“ (КП-06-ПН49/13) през 2021 г. беше насочена към определяне на синонимните множества на глаголите, за които може да се приеме, че са част от основния речников запас. Следваните критерии включват честота на срещания в големи масиви от текстове в Българския национален корпус; сравнение с трите нива основни понятия в Уърднет; евристични методи. Бяха определени глаголни синонимни множества – част от основната лексика на езика, чрез автоматично извличане на лексикални единици и синонимни множества от ресурси за български и английски. Направена беше проверка и подбор на глаголни синонимни множества като етап от работата по съставяне на колекция от глаголи, част от основния речников запас на възрастни и на деца. Синонимните множества бяха анализирани спрямо изреченските фреймове в Уърднет и семантичните фреймове от ФреймНет, както и глаголните модели, илюстриращи съчетаемостта на предикатите с различни семантични класове съществителни. Анализирана беше йерархичната организация на концептуалните фреймове, фреймовете елементи и приписаните класове с оглед на представянето на глаголите за промяна. Беше дефинирана семантичната структура на концептуалните фреймове, достатъчни за описанието на глаголите от основния речников запас. Резултатите бяха представени в 2 доклада, 2 публикации и една подадена статия.

– Министерство на образованието и науката:

Национална програма „Млади учени и постдокторанти“: През 2021 г. гл. ас. д-р Магдалена Абаджиева (постдокторант) завърши работата си по проекта „Книжнината на

българите католици и културната граница между Източните и Западните Балкани през XVIII – XIX век“, финансиран по Националната програма „Млади учени и постдокторанти“.

Проект „Българските азбуки“ на Българската академия на науките под ръководството на акад. Васил Николов. Двама учени от Института участват със свои авторски изследвания в колективната монография „Българските азбуки“ (автори: В. Мичева, А. Кочева-Лефеджиева, С. Бърлиева, В. Николов, К. Топалов; редактори: В. Мичева и С. Бърлиева. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021, 166 с.). Проектът е финансиран от МОН. В книгата са включени 5 научни разработки, които отразяват най-новите постижения на модерната палеославистика, и две приложения – пространните гръцки жития на св. Климент и св. Наум Охридски, които съдържат важна историографска и културноисторическа информация за Кирило-Методиевото дело и за създаването на глаголицата и кирилицата.

Национална онлайн платформа за езикови ресурси БЕРОН. През 2021 г. Институтът за български език инициира създаването на национална онлайн платформа за езикови ресурси, свързани със задължителните книжовни норми за правопис, правоговор и граматика. Разработването на платформата с название БЕРОН (Български езикови ресурси онлайн) ще се изпълнява съвместно с Института за информационни и комуникационни технологии на БАН и се финансира от МОН (Постановление № 3 на Министерския съвет от 10.01.2020 г., изм. с Постановление № 71 на Министерския съвет от 05.03.2021 г. за създаване и функциониране на Механизъм за възлагането и изпълнението на научни консултации от БАН) (споразумение Д01-300/17.12.2021 г. между МОН и ИБЕ на БАН). Ръководител на проекта е доц. д-р Руска Станчева.

– Министерство на културата:

През 2021 г. Национален фонд „Култура“ към Министерството на културата на Република България одобри за финансиране проекта „Диалектен речник за деца“, със срок на изпълнение август 2021 – август 2022 г. В проекта участват осем учени от Института за български език с ръководител доц. д-р Калина Мичева-Пейчева.

През 2021 г. в изследователските колективи на национални и международни проекти (описани в частта за международно сътрудничество) с външно финансиране участват **46** научни сътрудници и докторантите на Института.

Дейностите в Института за български език са в съответствие със специфичните цели и дейностите към тях на Националната стратегия за развитие на научните изследвания (2017 – 2030). Институтът се стреми да осигури възможности за повишаване на квалификацията на учените и за кариерното им развитие, основани на единни изисквания и обективни наукометрични показатели (Специфична цел 1, Дейности 1.1, 1.2 и 1.3). През 2021 г. в Института са проведени две процедури за академичната длъжност „главен асистент“.

Предприемат се и мерки за разширяване на перспективите, които предоставя докторантурата като първа стъпка в научната кариера (Специфична цел 3, Дейности 3.1, 3.3), чрез включването на докторантите в разработването на научни задачи (през 2021 г. **двама** докторанти са участвали в изследователски проекти на Института).

В рамките на проектите се търсят и възможности за поддържане на инфраструктурата и осигуряване на съвременни условия за научни изследвания (Специфична цел 4, Дейност

4.4). През 2021 г. в Института е закупена компютърна техника на обща стойност 55 434 лв. Всички активи са закупени в изпълнение на договори с външно финансиране, в т.ч. 30 702 лв. по международни проекти. Закупен е специализиран софтуер на стойност 75 лв. по проект с външно финансиране и лиценз на стойност 5876 лв. по международен проект.

Чрез провежданите научни изследвания Институтът се стреми да запази и утвърди позициите си на международната научна сцена по количество, качество и видимост на научната си продукция (Специфична цел 5, Дейности 5.1, 5.2), като се насърчава публикуването в авторитетни реферирани научни списания (**67** отпечатани и **3** под печат от публикациите на учени от Института за 2021 г. са в реферирани и индексирани научни издания в Web of Science, Scopus и ERIN+).

Научноизследователската дейност на Института е свързана с националната идентичност и с проблеми от национално и обществено значение (Специфична цел 6, Дейности 6.1, 6.2). Институтът изпълнява национални и международни проекти, които отговарят на приоритетните области за иновации, чрез което се стреми да стимулира интереса на бизнеса към инвестиции в науката (Специфична цел 8). Една от целите на Института е фокусът върху тези изследвания да се задълбочи и да се използват пълноценно възможностите на европейските програми в областта на научноизследователската и развойната дейност (Специфична цел 9, Дейност 9.1).

Учените от Института се стремят да задълбочат своето участие в европейското изследователско пространство и да разширят участието си в международни научни колективи (Специфична цел 9, Дейности 9.1, 9.2, 9.3). Те работят съвместно с български учени от чужбина и се стремят да привличат водещи учени (Дейност 3.4 от Специфична цел 3) чрез съвместни проекти и научни изследвания. В научните колективи на проектите, които Институтът изпълнява с финансиране от Фонд „Научни изследвания“, участват трима чуждестранни учени, а през 2021 г. учени от Института са участвали в научните колективи на **13** международни проекта с екипи от чуждестранни образователни и научни институции, в редакционните колегии и съвети на **22** чуждестранни списания и научни поредици, в програмните и организационните комитети на **13** международни научни конференции.

В рамките на научноизследователската си дейност Институтът за български език традиционно се стреми да поддържа активни връзки с образованието, бизнеса, държавните институции и обществото (Специфична цел 10). През 2021 г. за това спомогнаха дейностите в рамките на проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, участието на учени от Института като научни консултанти в сесиите на Ученическият институт на БАН, поддържаните контакти с учители, форумът „Изследователски подходи в обучението по български език“, който се проведе за шести пореден път, курсовете за повишаване на квалификацията на учители, лекциите и семинарните занятия във висши училища и др. (Дейност 10.1). Учените от Института традиционно са активни популяризатори на достиженията на научната общност (над **150** обществени изяви и **55** научнопопулярни публикации за 2021 г.) с цел повишаване на информираността на обществото за достиженията на науката и за научните аспекти на актуални проблеми (Дейност 10.2).

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности

Консултантската, експертната и нормоподдържащата дейност на Института, осъществявана чрез многостранната работа на националната служба „Езикови справки и консултации“, е в пряка полза на обществото и подпомага работата на институциите във всички сфери: юридическа, законодателна, административна, образователна, културна, издателска, рекламна, медийна и др., включително и на институциите на Европейския съюз и

на българските организации и общности в чужбина, както и на отделните граждани.

Многостранният академичен „Речник на българския език“, „Българският диалектен атлас“, „Българският етимологичен речник“, „Официалният правописен речник на българския език“, „Българският уърднет“, интернет справочниците „Инфолекс“ и „Неолекс“, „Българският езиков портал“ (http://ibl.bas.bg/dictionary_portal/) намират широко приложение в редица хуманитарни научни направления и се използват от различни институции и граждани. Тези ресурси са насочени към потребността на обществото от актуално знание за значенията, употребата и произхода на думите в българския език, за правописните и пунктуационните правила на българския език, към които има голям обществен интерес.

Публикуваните изследвания от областта на лексикологията, историята на езика, диалектологията, етимологията, етнолингвистиката, ономастиката и др. допринасят за изясняване на въпросите за корените на славянското езиково единство и за разкриване на връзките на българския език и българския народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски. Поддържа се електронната библиотека „Българско езиковедие“ (<http://ibl.bas.bg/informatsiya/uslugi/elektronna-biblioteka/>) с трудове на учени от Института в областта на историята на езика, етимологията и българската диалектология.

Създадените в Института езикови архиви и корпуси имат важно значение за лексикологията и лексикографията, за диалектологията, за историята на езика, за етимологията, за етнолингвистиката, за ономастиката, за терминологията, за славистиката, балканистиката, европеистиката, за други хуманитарни науки.

„Българският национален корпус“ (<http://dcl.bas.bg/bulnc/>) постоянно се разширява и усъвършенства. Поддържа се системата „ПреведИме“ (<http://dcl.bas.bg/prevedime/>), която предлага съответствия между български и английски имена. Чрез центъра МЕТАСПОДЕЛЯНЕ (част от Европейската мрежа от центрове за споделяне на езикови ресурси МЕТАНЕТ) се разпространяват 32 езикови ресурса и програми за езикова обработка (<http://metashare.ibl.bas.bg/>), които могат да се използват от изследователи и компании, работещи в областта на информационните технологии, от научни и образователни институции.

Важен фактор за оценката на качеството на резултатите е интересът на научната общност в България и чужбина и на българското общество към публикуваните трудове – монографии, речници, атласи и др. Част от получените резултати се разпространяват под формата на електронни публикации и ресурси, корпуси, речници, езикови бази от данни.

1.4. Взаимоотношения с други институции

Институтът за български език има официално подписани споразумения за сътрудничество с Катедрата по български език към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Катедрата по български език при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Филиала на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ в Смолян, Департамента по нова българистика при Нов български университет, Катедрата „Връзки с обществеността“ към Правно-историческия факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“, Института за литература при Българската академия на науките, Националното издателство за образование и наука „Азбуки“, преводаческата агенция „Софита“. През 2021 г. бяха подписани рамкови споразумения за сътрудничество с Тараклийския университет „Григорий Цамблак“, Тараклия, Молдова, с Държавния университет на Сухуми, Тбилиси, Грузия, и с Държавния университет на Батуми, Грузия. Институтът за български език е член на МЕТАНЕТ –

европейска мрежа за високи постижения в областта на езиковите технологии, както и на Европейската федерация на националните езикови институти (ЕФНЕИ).

Традиционно учени от Института за български език си сътрудничат с други звена на Българската академия на науките при разработването на научни проекти. През 2021 г. членове на Института участват в проектите: „Изкуство, литература и власт в контактните зони (Православие и Ислям; Православие и Католицизъм). Прославата на властта срещу оспорването на властта“ – съвместно с Института по археология и история на изкуството в Клуж-Напока към Румънската академия и Института за исторически изследвания при БАН (с участието на още 3 института от БАН); „Религиозната реторика на властта във Византийското и Балканското средновековие“, проект на Института за исторически изследвания при БАН и Института за югоизточни проучвания на Румънската академия; „Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“, проект на Института за исторически изследвания при БАН, финансиран по договор с Фонд „Научни изследвания“; „Българският литературен пантеон и славянският свят в научното наследство на Борис Йоцов: реконструкция на идеите“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, на Института за литература при БАН; „Събиране на нови данни и обобщаване на информацията за флористичното и растително разнообразие на България и Балканския полуостров (Етнокултурни и езикови аспекти на лечебните растения в България)“ на Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания при БАН; „Социализиране на културното наследство на Балканите“ на Института по балканистика с център по тракология при БАН; „Сънищата в българските словесни традиции“, проект на секция „Антропология на словесните традиции“ към Института по етнология и фолклористика с етнографски музей при БАН и БОАП „К. Г. Юнг“.

Учени от Института са търсени партньори при изпълнението и на външни за БАН проекти на други научни институции у нас и в чужбина. През 2021 г. седем учени са участвали във външни за БАН научни проекти на научни организации у нас и в чужбина: Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (проект „Медиите, образованието и политиката: национални и европейски измерения на езиковата култура в публичната реч“), Съюза на тракийските дружества в България (проект „Енциклопедия Тракия“), Университета за национално и световно стопанство (проект „Преводи на правни текстове и изграждане на модерния български правен език“), Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, Полша (Institute for Advanced Studies in Social Sciences and Humanities, IAS Invited Lecture Series on Onomastics in the study of culture and history of the Balkan region), и др.

Признание за авторитета на Института за български език са преките контакти и съвместната работа с редица изследователски и културни институции и обществени организации. Традиционно Институтът участва в организацията и провеждането на събитията за 26 септември – Европейския ден на езиците, заедно с Представителството на Европейската комисия в България и културните институти и посолствата на редица държави. През 2021 г. Институтът за български език беше един от трите партньора на Генерална дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия заедно с компанията „ВЕДЕНА – Информационни системи и решения“ ЕООД и Радио „Енджой“. Беше съставена онлайн игра, в която между 2 и 26 септември 2021 г. можеха да участват желаещи от всички краища на България и света.

На 26 и 27 април 2021 г. в рамките на постоянната инициатива „Написаното остава. Пиши правилно!“ учени от Института посетиха учениците от Средно училище „Бачо Киро“ в гр. Павликени по повод тържествените чествания на 100-годишнината на училището. Беше проведена образователна викторина по български език и бяха представени ресурсите –

речници, атласи, справочници, уроци, тестове, викторини, корпуси – достъпни свободно на страницата на Института.

На 8 септември 2021 г. по случай Деня на грамотността учени от Института участваха в „Алея на книгата“ в гр. София, организирана от Асоциация „Българска книга“. На 15 и 16 май 2021 г. в рамките на Софийския фестивал на науката в „София Тех Парк“, организиран от Британския съвет под патронажа на Министерството на образованието и науката и с партньорството на Столична община, учени от Института представиха по занимателен начин изданията на Института, речниците и справочниците в интернет, както и материали, свързани с българската лексика, граматика и правопис. Езиковите игри подсказаха на посетителите как лесно и интересно можем да си припомним или да научим някои важни правила за правилната и уместна употреба на българския език.

В епидемична обстановка и през 2021 г. за седми пореден път беше проведена традиционната кампания на Института за български език по случай 24 май – Деня на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност. Бяха подготвени две диктовки: откъс от интервю на проф. Иван Илчев, публикувано на интернет сайта „Площад „Славейков“, и откъс от есето на Иван Ланджев „На върха на езика ни“ (с някои редакторски промени за целите на диктовката). Диктовките бяха проведени в **47** училища в **37** града и **3** села в България, в Българското средно училище „Христо Ботев“ – гр. Братислава, Словацка република, в Славянския университет в Баку, Азербайджан, и в Националния изследователски университет в гр. Самара, Русия. 907-те диктовки бяха оценени от комисия от млади учени. Диктовките се разпространяват като аудиофайлове (в Ютюб канала „Написаното остава. Пиши правилно!“ https://www.youtube.com/channel/UCSydkPfc9G2tA_J-6oMuuUA), чрез платформата „Написаното остава“ (https://ibl.bas.bg/napisanoto_ostava/) и Образователната платформа на Института (<https://ibl.bas.bg/moodle/course/view.php?id=6>).

Продължава партньорството на Института за български език с някои медии, които поддържат специализирани рубрики по езикови проблеми (например предаването „За думите“ на програма „Христо Ботев“ на Българското национално радио и рубриката „Написаното остава. Пиши правилно!“ във в. „Аз-буки“), в които редовно участват сътрудници на Института.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия)

Службата „Езикови справки и консултации“ към Института за български език предоставя експертна помощ по въпросите на граматиката, правописа, правоговора и пунктуацията, както и по други въпроси, свързани с книжовноезиковата теория и практика. Експертите извършват консултации по телефона в рамките на работния ден, на имейла ezikovispravki@ibl.bas.bg, както и чрез справочника „Езикови справки по интернет“ – <http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/> (през 2021 г. е отговорено на над 6000 запитвания по телефона, на около 1000 запитвания във Фейсбук и на над 600 въпроса по електронната поща, като 200 от тях са постъпили чрез формата за контакт на онлайн справочника). Традиционно се поддържа рубриката „Езикова култура“ в сп. „Български език“.

През 2021 г. в ежеседмичната рубрика на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“ във в. „Аз-буки“ бяха публикувани **50** материала по въпросите на

българския език и езиковата култура. Материалите са част от справочника „Написаното остава. Пиши правилно!“ (http://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/).

Институтът поддържа профила „Езикови справки“ във Фейсбук – <https://www.facebook.com/ezikovi.spravki/> (и аналог в Туитър – <https://twitter.com/ezikovispravki>), в който няколко пъти седмично се публикуват материали в различни езикови рубрики: значение и употреба на думите; нови думи; фразеологизми; правописни и пунктуационни правила; богатството на българските диалекти. Страницата на „Езикови справки“ във Фейсбук има **41 571** харесвания.

През 2021 г. 27 учени от Института участваха в проекта „Написаното остава. Пиши правилно!“, с ръководител проф. д-р Св. Коева. Основната цел на проекта е преминаване към качествено ново обучение в часовете по български език, при което учениците анализират и изследват в процеса на усвояване на знания, като развиват способностите си за творческо мислене. В рамките на проекта се разработват езикови изследователски задачи, изискващи решаването на конкретен проблем, като от определена изходна информация се достига до даден отговор или се съставят и проверяват лингвистични хипотези. Повечето от материалите се разпространяват свободно с лиценз Creative Commons Attribution 4.0. International Licence (CC BY 4.0) в Образователната платформа на Института (<https://ibl.bas.bg/moodle/course/view.php?id=2%20>). В рамките на инициативата на 8 май 2021 г. се проведе състезание по компютърна лингвистика (https://ibl.bas.bg/CL_Olympiad/cl2021/; https://ibl.bas.bg/CL_Olympiad/), което включваше две задачи за ученици в прогимназиален и гимназиален етап на обучение. В състезанието взеха участие 59 ученици от 5. до 12. клас от 26 училища от 15 населени места, а официалното награждаване на победителите се състоя по време на откриването на Софийския фестивал на науката на 15 май 2021 г.

В рамките на проекта бяха разработени 10 видеоматериала – пет урока и пет упражнения, посветени на граматичните категории на българския глагол. Част от тях са достъпни в Ютюб канала на Института (https://youtube.com/playlist?list=PLzbEAdufEdVF2z-F_TMnloyoTIRa57nS), създаден през 2020 г. с основна цел да се разпространяват материали по български език за учители и ученици, а останалите предстои да бъдат публикувани в началото на 2022 г. Към уроците и упражненията са разработени и онлайн задачи (<https://ibl.bas.bg/ezikovizadachi/>). Материалите са предназначени за ученици и учители от прогимназиалния и гимназиалния етап на обучение и с тях се цели не да се дублира учебното съдържание, а да се надгради по достъпен и забавен начин. В периода от 1 януари до 20 декември 2021 г. Ютюб каналът на Института е имал 533 нови абонати (общо 1134 от създаването си през март 2020 г.), като са качени 94 материала и са отбелязани 45 хиляди гледания и 310 хиляди импресии.

Институтът осигурява писмени консултации и изработва езикови експертизи и становища, необходими за дейността на различни държавни институции, съдебната система, фирми, медии, издателски къщи, обществени организации, частни лица. Експертизите се отнасят както до правописа, правоговора и пунктуацията, така и до значението, употребата, произхода и стилистичната характеристика на думите. През 2021 г. са подготвени **25** доклада, становища и експертизи по езикови въпроси по искане на органи на законодателната, изпълнителната, съдебната и местната власт и държавни и общински органи (Министерство на образованието и науката, Министерство на външните работи, Административен съд – София-град, Софийски градски съд, Районен съд – Златоград, Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“, Дирекция „Обществен транспорт“ на Центъра за градска мобилност при Столична община), становища и експертизи за други организации, сред които Фармацевтичният факултет на Медицинския

университет – София, както и експертни становища за международни институции (Главна дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия, Европейската мрежа за езиково равенство (ELE) и Консорциума за координация на европейските езикови ресурси (ELRC).

Бяха подготвени писмени доклади и становища относно: действащите нормативни актове, в които е регулирана и утвърдена съвременната българска азбука (по искане на Дирекция „Човешки ресурси и административно обслужване“ на МОН); езиците, които се предлагат за включване в Световен атлас на езиците, планиран за издаване от ЮНЕСКО (по искане на Дирекция „Права на човека“ на МВНР). Учени от Института изготвиха експертни становища и консултации във връзка с тематиката, свързана с езиковите технологии и езиковите ресурси, в рамките на Стратегията за изкуствен интелект на Република България (по искане на Консорциума за координация на европейските езикови ресурси (ELRC), както и по доклад върху съществуващите стратегически документи, бели книги и проекти в областта на езиковите технологии и други свързани области (подготвян от Европейската мрежа за езиково равенство – ELE). Доц. д-р М. Томов извърши експертна проверка на задачите за националното външно оценяване след 7. клас и на държавния зрелостен изпит по български език през 2021 г. През 2021 г. гл. ас. д-р В. Сумрова изготви становища за Министерството на образованието и науката относно съдържанието на учебно помагало – печатно издание с електронен вариант – за обучението в чужбина по български език и литература за 5., 6. и 7. клас (подготвено от две издателства). Проф. д.ф.н. М. Цибранска-Костова е рецензент на учебници по български език за 12. клас. Проф. д-р Л. Антонова-Василева е участвала в комисия за присъждане на Национална награда за чистота на българския език „Д-р Иван Богоров“.

Доц. д-р Р. Станчева е провела обучение за автори на тестови задачи за държавния зрелостен изпит по български език и литература, както и двудневен семинар за преводачите от Българската секция на Съвета на Европейския съюз. Гл. ас. д-р В. Сумрова е изнесла лекция пред Българския езиков департамент на Генерална дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия. Осъществена е и дейност в подкрепа на младите таланти, като доц. д-р М. Томов е изнесъл лекция по академично писане пред участници в Ученическия институт на БАН (УЧИ-БАН).

Доц. д-р Г. Митринов е водил кандидатстудентски курс по български език и литература (онлайн обучение) в Република Северна Македония по Националната програма „Роден език и култура зад граница“ на Министерството на външните работи и Министерството на образованието и науката.

През 2021 г. сътрудници на Института взеха участие в управлението на научни учреждения, организации и висши училища и участваха като експерти в комисии към държавни и правителствени институции, национални културни институции и др. Проф. д-р М. Китанова е председател на Националния комитет на славистите и е член на Президиума на Международния комитет на славистите. Проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова и доц. д-р Л. Василева са членове на Научния съвет, а проф. А. Чолева-Димитрова е член и на Управителния съвет на Македонския научен институт. Проф. д-р А. Кочева е член на Обществения съвет за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Република България и на Консултативния съвет на Фондация „Българска памет“. Проф. д-р Е. Мирчева е член на Националния комитет „Паметта на света“ към ЮНЕСКО. Проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова е член на Факултетния съвет на Правно-историческия факултет и председател на управителния съвет на Научноизследователския център „Комуникационен център“ при Югозападния университет „Неофит Рилски“. Проф. д-р Е. Мирчева е председател на Комисията по хуманитарни и обществени науки към Ученическия институт на БАН (УЧИ-

БАН). Доц. д-р Хр. Дейкова е член на Управителния съвет на Академичното сдружение „Бохемия клуб“. Доц. д-р Я. Милтенов е член на Съвета за чуждестранна българистика към Управителния съвет на БАН. Учени от Института са членове на различни експертни комисии към Министерството на образованието и науката за разработване на инструментариума за националното външно оценяване и държавния зрелостен изпит по български език и литература. Доц. д-р Р. Станчева е член на Националната комисия за ученическа олимпиада по български език и литература за учебната 2021/2022 г. и на Комисията за експертна оценка на изпитни задачи и варианти за държавен зрелостен изпит по български език и литература, сформирани със заповед на министъра на образованието и науката. Доц. д-р Т. Александрова е член на Експертната комисия за националното външно оценяване по български език и литература в 10. клас при Министерството на образованието и науката. Проф. д-р С. Колковска участва като експерт в Комисия за подготовка на тестовете за националното външно оценяване по български език и литература след VII клас. Д-р Д. Томов е член на Комисията за оценка на задачите за държавен зрелостен изпит по румънски език. През 2021 г. учени от Института са били оценители на проекти, кандидатстващи за финансиране от Фонд „Научни изследвания“.

Много от учените от Института членуват в престижни национални и международни експертни научни организации (**18** членства в **13** експертни научни организации: комисии към Международния комитет на славистите: Комисия по етимология, Комисия за Общославянски лингвистичен атлас, Комисия по диалектология, Комисия по компютърна обработка на ръкописи и старопечатни книги, Комисия по корпусна лингвистика, Етнолингвистична комисия, Комисия по лексикология и лексикография; Международна комисия на Европейски лингвистичен атлас; Международна комисия за Средиземноморски лингвистичен атлас (ALM); Национален център за компетентност към Европейската езикова мрежа (European Language Grid); Съвет за езикови ресурси към инициативата „Координиране на езиковите ресурси в Европа“; Лаборатория по славянска ономастика към Вроцлавския университет; Български национален комитет по балканистика).

Учени от Института са членове на **33** научни организации: Съюз на учените в България, Българско лексикографско дружество, Академично сдружение „Бохемия клуб“, Македонски научен институт, Фондация „Проф. д-р Максим Младенов“, Българска асоциация по компютърна лингвистика, Асоциация на византистите и медиевистите в България, Международно социолингвистично дружество, Тракийски научен институт, Дружество на русистите в България, Асоциация на лекторите по български език, литература и култура, „Обществена наука“, Асоциация преподавателите на превода, Международна научно-исследователска федерация, Балканска асоциация по история и философия на медицината (БАИФМ), Bulgarian Artificial Intelligence Association, Global Wordnet Association, Forschungsgruppe Namen, Societas Linguistica Europaea, The Association for Computational Linguistics, United Nations Group of Experts on Geographical Names – Working Group on Exonyms, Gesellschaft für deutsche Sprache – Висбаден, Германия, Мрежа за високи постижения META-NET (META-NET Network of Excellence), Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe, European Network of e-Lexicography, PARSing and Multi-word Expressions, European Federation of National Institutions for Language, International Federation for Information Processing, European Language Resources Coordination, Semantic keyword-based search on structured data sources, European Network for Combining Language Learning with Crowdsourcing Techniques, Slavic Linguistics Society, Association of Slavists.

Учените от Института са членове на национални и международни редакционни колегии

и редакционни съвети (съответно **24** учени в **38** издания: сп. „Български език“, сп. „Балканско езикознание“, Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, сп. „Българска реч“, сп. „Македонски преглед“, сп. „Проглас“, сп. „Чуждоезиково обучение“, Списание на Българската академия на науките, сп. „Съвременна лингвистика“, сп. „Родопи“, сп. „Филологически форум“, сп. „Жестов език и билингвизъм“, Известия на Тракийския научен институт, Journal of Applied Linguistic and Intercultural Studies, Zeszyty Cyrilo-Methodiańskie, Rocznik Slawistyczny, Językoznawstwo, Gwary dziś, Patrologia Slavica, Україна в Централно-Східній Європі, Infotheca, Papers of BAS, Cognitive Studies | Études cognitives, Advances in Consciousness Research, Consciousness and Emotion, Linguisticae Investigationes: International Journal of Linguistics and Language Resources, Infotheca, Frontiers in Psychology, Frontiers in Communication, сп. „Новоречје“, „Славянский мир в третьем тысячелетии“, сп. „Научный диалог“, Studii si cercetari lingvistice, сп. „Волинь філологічна: текст і контекст“, сп. „Научен вектор на Балканите“, сп. „Сфера култури“, сп. „Асклепий“).

27 учени са били членове на организационни и програмни комитети на **16** научни форума у нас и в чужбина (повечето от които са проведени онлайн поради усложнената пандемична обстановка): Международна годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Осми форум „Българска граматика“, Шести форум „Изследователски подходи в обучението по български език“, Международна научна конференция „Антропоними и антропонимни изследвания в началото на XXI век“, Международна научна конференция „От традиционна към интерактивна лингвогеография – в навечерието на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Стойко Стойков (1912 – 1969)“, Форум „Млади учени: Изследователски проекти“, International Conference on Education: Current Issues and Digital Technologies, 2nd International Conference on Language, Communication and Culture Studies, Atlas Linguarum Europae Symposium: The 53rd Annual Meeting, the 7th Biennial Conference on Electronic Lexicography (eLex 2021), the Joint Conference of the 59th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and the 11th International Joint Conference on Natural Language Processing, the 17th Workshop on Multiword Expressions 2021, RANLP Student Research Workshop 2021, the 11th International Conference SLOVKO 2021: NLP, Corpus Linguistics and Interdisciplinarity, the 18th International Conference on Natural Language Processing, the 8th International Conference on Education, Language, Art and Intercultural Communication.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр. – до ТРИ най-значими проекта (заглавие на проекта, програма, по която се финансира, координатор и постигнати резултати)

„Проучвания на българския език“ в рамките на **Националната научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“ (2019 – 2021)**, финансирана от Министерството на образованието и науката. В рамките на Програмата учени от различни секции в Института работят по 3 научни задачи, съответно с координатори проф. Л. Антонова-Василева, доц. Т. Александрова и проф. Д. Благоева.

По научната задача „Разширяване и обогатяване на съдържанието на Картата на диалектната делитба на българския език“ през 2021 г. бяха направени 20 записа (плюс снимков материал) в следните селища: Мещица, Пернишко; Старцево, Момчиловци, Смилян, Смолянско; Хисаря и Старо Железаре, Хисарско; Алино, Радуил, Самоковско;

Трекляно, Кюстендилско, и градовете Смолян, Златоград и Трън; Кутово, Брегово, Видинско; Старопатица, Кулско; Чупрене, Белоградчишко. Беше направена транскрипция на нови аудиозаписи: 7 записа от Гоцелчевско, Санданско и Разложко. Беше извършено проучване за надписите на камбани в църквите на селата Дунево, Писаница, Левочево, Соколовци, Момчиловци, Славейно, Давидково, Проглед, Гела, Солища, Върбово, Стойките, Пещера, Арда – общо 14 селища в Родопите. Бяха обработени и качени 21 диалектни записа на Картата на диалектната делитба на българския език (30 селища), като беше архивиран и снимков материал от други 35 селища. Завършена беше обработката и монтирането на нови акустични образци, нови материали с диалектна информация и фотогалерия към Картата на диалектната делитба (<https://ibl.bas.bg/obnoven-variant-na-kartata-na-dialektnata-delitba-na-balgarskiya-ezik/>). Бяха изнесени 3 доклада на конференции. Публикувани бяха 1 монография, 1 сборник с доклади от научна конференция и 16 статии и доклади от научни конференции.

По научната задача „Създаване и обогатяване на комплекс от въпроси и отговори и кратки бележки по актуални езикови проблеми“ е разширен и обогатен справочникът „Езикови справки по интернет“ (<http://ibl.bas.bg/ezikovispravki/kategorii/>): въведени са нови 550 реални потребителски въпроса и техните отговори по актуални езикови проблеми; отговорите са редактирани и публикувани. Във в. „Аз-буки“ (печатно и онлайн издание), както и в онлайн справочника „Написаното остава. Пиши правилно!“ (https://ibl.bas.bg/ezikovi_spravki/) са публикувани 52 кратки езикови бележки по различни проблеми на българския език: значение и употреба на думи и изрази; правопис, граматика и пунктуация; произход на думи; историческо развитие; диалектно състояние и др. Членовете на работния екип са участвали с 4 доклада в международни научни конференции и са публикували 6 научни статии. По време на Международната научна конференция „Българският език, литература и култура: пътища през мултикултурния свят“ (18 – 21.11.2021 г), организирана от Университета „Ориентале“ в Неапол, доц. д-р Р. Станчева е запознала участниците – в основната си част представители на български училища извън България – с електронни ресурси на Института, развивани в рамките на програмата.

По научната задача „Осъвременяване на лексикографските ресурси“ беше извършена научна и техническа редакция на 320 печатни страници от т. 5 и 320 печатни страници от т. 6 на многотомния „Речник на българския език“, като томовете бяха допълнени с общо над 250 нови речникови статии. Актуализиран беше илюстративният материал, осъвременени бяха дефинициите на заглавките, добавени бяха нови значения и нови фразеологични единици. Двата преработени и допълнени тома са подготвени за печат. Изнесени са 5 доклада на научни форуми и са публикувани 15 статии и доклади.

В рамките на проекта беше издаден и един речник: Благоева, Диана, Сия Колковска, Атанаска Атанасова, Цветелина Георгиева, Надежда Костова, Светломира Манова, Ванина Сумрова. *Речник на новите думи в българския език (от първите две десетилетия на XXI век)*. София: Наука и изкуство, 2021. 335 с. ISBN 978-954-02-0351-5.

На 25 юни 2021 г. в литературен клуб „Перото“ в Националния дворец на културата, на събитие за представянето на документалния филм „Пътят на светлината“, който разказва за приноса на България в културата на Европа и е изработен по Националната научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, бяха представени две от изданията на Института, издадени по програмата: „Речник на новите думи в българския език (от първите две десетилетия на XXI век)“ и сборникът „Българският език – исторически и съвременни аспекти. Сборник в чест на 140 години от рождението на акад. Ст. Младенов“.

„Диалектен речник за деца“ е проект, финансиран от Национален фонд „Култура“ към Министерството на културата на Република България, със срок на изпълнение август 2021 – август 2022 г. В него участват осем учени от Института за български език с ръководител доц. д-р К. Мичева-Пейчева. Чрез създаването на дигитален интерактивен диалектен речник за деца ще бъде стимулиран интересът на нова аудитория, предимно от ученици и студенти (включително от чужбина), към българския език. Те ще се запознаят с редки и остарели думи, които се срещат в писмени източници, включително художествена литература, както и в речта на по-възрастните им роднини. Ще придобият и умения да използват езика като изразно средство, което е в пряка връзка със заобикалящата ни културна среда. Сред основните цели на проекта е да съхрани българското словно богатство в паметта на подрастващото поколение, като формира у него чувство на принадлежност към българската културна и езикова среда. Проектът представя за първи път в България различен подход към изучаването на българското диалектно богатство от деца, като следва съвременните практики за опазване и популяризиране на местното културно наследство.

През 2021 г. е обсъдена концепцията и лексикографските параметри на електронния речник и е започнала работа по отделните речникови статии.

2. Резултати от научноизследователската дейност през 2021 г.

2.1. ЕДНО най-значимо научно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)

Витанова, Марияна, Ваня Мичева, Йоанна Кирилова, Калина Мичева-Пейчева, Надежда Николова. *Етнолингвистичен речник на българската народна медицина*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. 367 стр. ISBN 978-619-245-096-0.

Традиционната народна култура е развила през вековете система от лечебни практики и магически обреди за лечение и предпазване от различни заболявания. Целта на „Етнолингвистичния речник на българската народна медицина“ е да представи концептите *здраве* и *болест* в българската езикова картина на света в диахронен и синхронен аспект, като разкрие техните езикови репрезентанти в диалектите от цялото българско езиково землище и в средновековни ръкописи. Материалът е подреден в тематични рубрики и подрубрики, като е представен в два аспекта: 1) *диалектните и старобългарските названия* за няколко подчинени концептосфери – болести, болни лица, практики, лечители, лекарства и др.; 2) *етнолингвистична информация* за вярванията в произхода на болестта, нечистите сили, светците закрилници, предметите с апотропейно предназначение и др., в които прозира миогледът на българина през вековете. Синхронно-диахронният подход се съчетава с географско-ареален. Азбучният показател дава представа за обема и характера на интерпретираните лексеми и съчетания.

Речникът допълва в лексикографски систематизиран вид още един фрагмент от народната култура и би представлявал интерес както за специалистите от научната общност, така и за по-широка читателска аудитория. Той продължава и обогатява етнолингвистичната лексикография в България, за развитието на която Институтът за български език „Проф. Л. Андрейчин“ има водеща роля.

2.2. ЕДНО най-значимо научноприложно постижение и съответната графична илюстрация към него с кратък подфигурен текст (графичната илюстрация се прилага)

Обновена Карта на диалектната делитба на българския език (https://ibl.bas.bg/nova_dialektna_karta/)

Първият дигитален вариант на интерактивната Карта на диалектната делитба на българския език е изработен по проект, финансиран от Европейския социален фонд чрез Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. Поради големия интерес към Картата и многобройните запитвания от цялата страна работата по нейното обогатяване продължи. Обновеният вариант е резултат от работата по научната задача „Разширяване и обогатяване на съдържанието на Картата на диалектната делитба на българския език“ на проекта „Проучвания на българския език“ в рамките на Националната научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“ (2019 – 2021), финансирана от МОН. Ръководител на задачата е проф. д-р Л. Антонова-Василева. Увеличен е броят на въпросите, чрез които се представя информацията за говора на селищата, отразени на Картата. Освен първоначално описаните въпроси от областта на фонетиката, морфологията и лексиката в диалектоложката информация са включени и въпроси от областта на синтаксиса, което позволи отразяването на диалектните особености на всички езикови равнища. Проведени са диалектоложки експедиции, на които са записани образци от говорите, и е проучен диалектен материал на над 50 нови селища. В обновения вариант на Картата е публикуван и снимков материал, който илюстрира оригиналния бит на българските села в нашето съвремие.

Публикуването на обновения вариант на Картата създава нови възможности за запознаване на обществеността по лесен и достъпен начин с богатството на българския език в неговото регионално многообразие. Тя може да послужи като стимул за засилване на интереса към културата и диалекта на родния край. Картата може да се използва в обучението по български език, българска етнография и културология и представлява интерес за широки кръгове от обществеността, вкл. политици и дипломати, тъй като показва единството на диалектите извън съвременните държавни граници на България със съвременния български език въз основа на автентични образци от народните говори.

3. Международно научно сътрудничество на звеното

Учените от Института за български език си сътрудничат с колеги от научни и образователни институции в славянските и в балканските страни, страните, в които са развити българистичните изследвания, както и в рамките на съвместни проекти с университети и научни центрове в Европа – Института за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“ и Института по лингвистика „Йоргу Йордан – А. Росети“ при Румънската академия; Института по компютърни науки и Института по славистика при Полската академия на науките; Института по лингвистика „Людовит Щур“ и Института по славистика „Ян Станислав“ при Словашката академия на науките; Института за сръбски език при Сръбската академия на науките и изкуствата; Университета във Виена, Австрия; компанията за автоматичен превод „Тилде“, Латвия; Института „Йожеф Стефан“, Словения; компанията „Лексикал компютинг“, Република Чехия; Института за нидерландски език, Нидерландия; Университета „Сапиенца“, Рим, Италия; Ирландския национален университет, Голуей, Ирландия; Австрийската академия на науките; Центъра за дигитална хуманитаристика, Белград, Сърбия; Института за унгарски език и Изследователския институт по лингвистика при Унгарската академия на науките; Факултета „Социални и хуманитарни науки“ при Университета „Нова“ в Лисабон, Португалия; компанията „К речници“, Израел;

Националният научен център „Институт за компютърна лингвистика „А. Замполи“, Италия; Дружеството за датски език и литература, Дания; Центъра за езикови технологии при Университета в Копенхаген, Дания; Центъра за дигитална хуманитаристика при Университета в Трир, Германия; Института за естонски език, Естония; Кралската испанска академия, Испания; Факултета по хуманитарни и социални науки на Университета в Загреб, Хърватия; Университета „Ка’ Фоскари“ във Венеция, Италия; Норвежкия научно-технически университет, Трондхайм, Норвегия; Санктпетербургския държавен университет, Русия; Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, Полша; Техническият университет на Клуж-Напока, Румъния; Университета на Лодз, Полша; Техническият университет във Виена, Австрия; Университета „Мария Кюри-Склодовска“ в Люблин, Полша; Държавният институт по руски език „А. С. Пушкин“, Русия; Института по езикознание, Института за лингвистични изследвания и Института по руски език „В. В. Виноградов“ на Руската академия на науките; Висшето училище по икономика, Москва, Русия.

През 2021 г. продължи работата по многогодишния международен проект „Общославянски лингвистичен атлас“ (ОЛА) с партньори от всички държави със славянско население с представители в Международния комитет на славистите – общо 13 национални комисии. В Атласа диалектното многообразие на българския език се разглежда в контекста на останалите славянски езици. Усилията на екипа бяха насочени към подготовката на българския том 11. „Степени родства“ – проверка на индекси, нанасяне на допълнителен материал от другите национални комисии, редакция на морфонологични интерпретации, проверка и частична редакция на целия том (карти, легенди, коментари). Извършена бе и текуща работа в помощ на други национални комисии, свързана с предоставяне на български диалектен материал, морфонологични интерпретации и проверка на интерпретирания български материал за поредните томовете на Атласа. Отчитат се и четири индивидуални научни публикации. През ноември българските участници в проекта се включиха в годишното заседание на Комисията за ОЛА (проведено онлайн), на което бяха представени български диалектоложки и етнолингвистични трудове.

3.1. Междуакадемично сътрудничество

Основните партньори в междуакадемичното сътрудничество на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ по двустранни спогодби на БАН са академиите на науките в славянските страни и Румъния. През 2021 г. продължи сътрудничеството с:

Полска академия на науките, Институт по славистика

През 2021 г. завърши работата по проекта „Съпоставително изследване на българска и полска фразеология“ с редакцията (от четирима редактори – двама от българска и двама от полска страна) на съставения „Речник на активната фразеология в българския и полския език / *Leksykon aktywnej frazeologii bułgarskiej i polskiej*“, съдържащ 1000 речникови статии (500 от българско-полската и 500 от полско-българската част). Речникът е подготвен за печат. Резултатите са представени в съвместен доклад на международна конференция през месец май във Варшава. Предвижда се работата да продължи в рамките на нов двегодишен съвместен проект.

През 2021 г. приключи и проектът „Онлайн библиография на славянското езикознание“, като допълнително беше попълнена българската част от библиографията (основно с библиография на периодика), публикувана след 1995 г., в онлайн библиографската система iSybislaw. Продължи и попълването на „Речника на ключовите думи на славянското езикознание“ с езиковедски термини – ключови думи на български език. Излезе една съвместна публикация на членове от двата екипа, а резултатите от проекта

бяха представени на официалното му обсъждане, както и в рамките на две срещи (проведени след края на проекта, във Варшава) – с работната група „Цифрова славистика“ към консорциума DARIAH-PL и със сътрудниците от Центъра за славистична научна информация към Института по славистика при Полската академия на науките, на които бяха обсъдени дейностите по нов съвместен проект.

Словашка академия на науките, Институт за езикознание „Людовит Щур“

През 2021 г. приключи работата по проекта „Изследване на българска и словашка лексика със средствата на информационните технологии“. Резултатите бяха представени както на официалното обсъждане на проекта, така и в съвместна публикация между членове на двата екипа в т. 16 на WSEAS Transactions (Scopus SJR: 0.174 (Q3)).

Румънска академия

Институт за изкуствен интелект „Михай Дръгънеску“

През 2021 г. приключи работата по съвместния проект „Обогатяване на лингвистични ресурси с деривационно свързани несвободни фрази“ (2018 – 2020/2021 г.). Беше извършена проверка на коректността и последователността на автоматично приписаната морфологична и морфосинтактична информация и на автоматично приписания тип на несвободната фраза. Резултати бяха представени в съвместен доклад с членове на румънския екип, изнесен на 11-ата глобална уърднет конференция през януари 2021 г. и публикуван в сборника с доклади, реферирани в Scopus, както и на публичното обсъждане на проекта.

Институт за лингвистика „Й. Йордан – А. Росети“

През 2021 г. продължи работата по съвместния тригодишен проект „Всекидневният живот през Средновековието по лексикални данни от български и румънски език“ (2020 – 2022). Проучени са източници и е ексцерпиран материал от лексико-семантични групи, разкриващи лексиката на всекидневния живот в заявените сфери и тематични полета (напр. антропоними от надписи и епиграфски източници, писмени административни документи, включително турски регистри; езикови репрезентанти на концептите *храна* и *жилище* в средновековни източници). Извършено е групиране на лексикалния материал по тематични и лексико-семантични групи; проучена е средновековна патерична литература и двойки преводи, възникнали в България през старо- и среднобългарския период; обработена е лексика под формата на словник от новобългарски дамаскини в сбирката на В. Григорович в Одеса; изследвана е работата на преписвачите на ръкописи и други писмени паметници. По проекта са изнесени 9 доклада и са публикувани 6 статии, като 7 публикации са под печат.

През 2021 г. продължи работата по проекта „Европейски лингвистичен атлас“ (2021 – 2023). Той се изпълнява в партньорство с Института за лингвистика при Румънската академия, но в работата над Атласа участват и езиковеди от още 24 европейски държави. Членовете на българската комисия участваха в годишната конференция на международния екип (Atlas Linguarum Europae Symposium, the 53rd Annual Meeting) на 17 – 18 юни 2021 г. в Букурещ, Румъния, проведена онлайн, на която изнесоха 3 доклада, публикувани в сборник. Беше проведена и работна среща в Института за лингвистика при Румънската академия, на която бе изнесен доклад от българските участници. През годината са извършени проучвателски дейности за изработването на първоначалния вариант на легендата за картата за *названия на домашната котка*. В помощ на международния колектив на ЕЛА са предоставяни данни за българския материал, както и диалектоложка и историческа интерпретация на материала. Излезли са от печат 3 публикации в сборник на чуждестранно академично издателство.

Сръбска академия на науките и изкуствата, Институт за сръбски език

През 2021 г. в рамките на проекта „Проблеми при етимологизиране на българска и

сръбска лексика“ (2020 – 2022) са разработвани въпроси, свързани с диалектната етимология, със семантични проблеми при етимологизиването на диалектна лексика, с балканския произход на български диалектни думи (заети паралелно в сръбския език), с проучване на българския езиков материал, включен в етимологичния речник на П. Скок. Всички научноизследователски резултати са насочени към усъвършенстване и оптимизиране на етимологичната лексикографска практика. През годината са изнесени два доклада на научни форуми и са отпечатани две публикации по темата на проекта.

3.2. Международни проекти с външно финансиране

През 2021 г. започна изпълнението на проекта „Духовни ценности и народна култура“ съвместно с Института по славистика „Ян Станислав“ към Словашката академия на науките (2021 – 2022 г.). Проектът е финансиран по Програма „Мобилност“ на Словашката академия на науките. През годината е ексцерпиран и анализиран материал за основни духовни ценности в средновековни източници, свързани с вярата и ересите, труда и материалното възнаграждение, езика и народността; проучвана е литература и е ексцерпиран материал за езиковите репрезентанти на концептите *облекло* и *криза* в средновековни източници; ексцерпиран е материал по темата „Наивната аксиология в българския народен календар и в семейната обредност“; анализирани са т. нар. „преходни периоди“ в българския народен календар, техните названия и оценка; ексцерпиран е материал по темите „Смехът и плачът като ценност в традиционната култура“ и „Духовни ценности на българина, отразени в народното творчество“. Съвместно със словашките партньори в Братислава е организирана и проведена (онлайн) конференция *Obraz krízy v jazyku a kultúre. Kríza ako príležitosť pre revitalizáciu hodnotového systému spoločnosti* (Картината на кризата в езика и културата. Кризата като възможност за ревитализация на ценностната система на обществото), в която са взели участие петима от българските членове на екипа. Публикувани са 13 статии по темата на проекта, 9 от които са в издания, реферирани и индексирани в Scopus.

През 2021 г. започна работата по двустранния проект „Онтология на ситуацияите за състояние – лингвистично моделиране. Съпоставително изследване за български и руски“ (2021 – 2022 г.) с участието на учени от Института за български език, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Санктпетербургския държавен университет и Института за руски език „А. С. Пушкин“ (КП-06-ПРУСИЯ-78). Проектът е финансиран от Фонд „Научни изследвания“. Направен беше анализ на представянето на предикатите и предикативите за състояние в лингвистичните изследвания досега, както и сравнителен анализ на семантичните класове за състояние в различни теории. Създадена беше база от данни с материал за предикатите и предикативите за състояние чрез автоматично извличане на примери от паралелен корпус на български и руски (над 7000 двойки паралелни изречения) и анализ и обобщение върху честотата, дистрибуцията и преводните съответствия. Изследвани бяха лингвистичните тестове за разграничаване на ситуационните типове, като за български тяхното действие е илюстрирано върху подбрана група глаголи за състояние. Обобщени бяха съществуващи класификации на ситуационните типове с противопоставяне на два типа състояние: постоянни стативни предикати и временни предикати за състояние. По този начин състоянията се описват като нееднороден клас и се предоставят инструменти за определяне на принадлежността на даден глагол или предикативно прилагателно към съответния клас. Резултатите бяха представени в 13 доклада на 7 научни форума и в 17 подготвени публикации (9 статии и 8 студии).

Проектът „Многоезикови ресурси за CEF.AT от областта на законодателството“ (Multilingual Resources for CEF.AT in the legal domain) (01.10.2018 г. –

31.03.2021 г.), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, се изпълнява съвместно с Изследователския институт по лингвистика към Унгарската академия на науките, Университета в Загреб, Института по компютърни науки към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект към Румънската академия, Института по лингвистика „Людовит Щур“ към Словашката академия на науките и Института „Йожеф Стефан“ в Словения. Основната цел на проекта е да се разработи устойчива инфраструктура за събиране и семантична обработка на документи от националното законодателство на България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия в помощ на обучението на съвременни системи за автоматичен превод. Българският подкорпус в състава на корпуса MARCELL се състои от 29 648 документа (към края на март 2021 г.), създадени в периода 1946 – 2021 г., които са класифицирани в петнайсет типа. Във връзка с автоматичната многоезикова клъстеризация на документи от националното законодателство на седем европейски държави беше разработена система за многоезикова клъстеризация на документи, която включва четири последователни модула: предварителна обработка, трансформация, векторно представяне на документи и клъстеризация. Многоезиковата клъстеризация е интегрирана в инфраструктура с докери (модерна организация при обработка на данните), за да се гарантира повторното използване и устойчивост на резултатите. Отчетът беше приет от финансиращата институция през ноември, както и от Научния съвет на Института.

Проектът „Колекция от многоезикови ресурси за CEF.AT“ (Curated Multilingual Language Resources for CEF.AT) (01.06.2020 г. – 31.05.2022 г.), финансиран от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа, се изпълнява от колектив на Секцията по компютърна лингвистика към Института за български език, Изследователския институт по лингвистика към Унгарската академия на науките, Университета в Загреб, Института по компютърни науки към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект към Румънската академия, Института по лингвистика „Людовит Щур“ към Словашката академия на науките и Института „Йожеф Стефан“ в Словения. Проектът ще предостави езикови ресурси за седем езика (български, хърватски, унгарски, полски, румънски, словашки и словенски) от следните тематични области: финанси, здравеопазване, научни изследвания, културно наследство, образование, икономика, политика (най-малко 140 милиона думи (по 20 милиона за език), предназначени за обучение на невронните модели на системата за автоматичен превод на CEF.AT: eTranslation). Към края на 2021 г. корпусът съдържа 6036 документа, в които има 681 704 параграфа, 1 677 493 изречения и 20 809 225 думи. Бяха разработени и приложени алгоритми за разпознаване на равенство и включване на текстови документи. Езиковата анотация е разделена на обща анотация (токънизация и разделяне на изречения) и подробна анотация (морфосинтактично маркиране – част на речта и морфологична анотация и лематизация). Анотацията на българските текстове е разширена чрез аотиране на именни фрази и на именуванни обекти.

В рамките на проекта „Европейска лексикографска инфраструктура“ (2018 – 2022 г.), финансиран по програма „Хоризонт 2020“ от Европейската комисия, членовете на колектива от Института за български език работиха заедно с изследователи от 16 чуждестранни университета, научни институции и компании. През 2021 г. бяха обработени резултатите от анкетата the ELEXIS Survey of Lexicographers' Needs for Observers (Институционална анкета за потенциални потребители) и бяха подготвени за докладване на международна конференция. Трите речника (антонимен, синонимен и неологичен) бяха трансформирани в нов формат. Беше извършена обработка, унификация и редакция на тритомния „Речник на съвременния български книжовен език“, като бяха приложени правилата за разделяне на

речникови статии и корекция на грешки и речникът беше трансформиран в нов формат. Беше извършена тройна семантична анотация на 2100 изречения. Членове на българския екип взеха участие в създаването на концепция за многоезикова семантична анотация (подбор на ресурсите за анотация, подбор на единиците за анотация, унификация на решенията за анотация на съставни лексикални единици, съставни граматични единици, собствени имена, лексикални и графични съкращения). Бяха анотирани 256 изречения на английски с цел автоматично предсказване на семантичната анотация. Работата по многоезиковия семантично анотиран корпус беше представена с доклад на международен научен форум. Беше усъвършенствана онлайн системата за редактиране на речници и беше създаден нов интерфейс. Бяха анотирани междуезиково 750 лексикални единици с цел създаване на система за междуезиково съотнасяне на речникови единици.

По инициативата „Координация на европейските езикови ресурси“ (Language Resources Coordination – ELRC) по Механизма за свързване на Европа (CEF) се предоставя достъп до услуги, свързани с автоматичния превод за целите на многоезиковото общуване, размяната на документи и друго езиково съдържание между администрацията, гражданите и компаниите от ЕС (<http://www.lr-coordination.eu/bg>). Бяха подготвени и разпространени рекламни послания в социалните мрежи за възможностите на автоматичния превод и по-конкретно на системата за автоматичен превод eTranslate. Проф. Светла Коева е член на Европейския съвет за езикови ресурси към консорциума.

В условията на продължаваща пандемия и ограничени пътувания седем чуждестранни учени са гостували в Института през 2021 г.: Патрик Боровяк от Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, Институт по славянска филология, катедра „Южнославянски езици“ (януари – юни 2021 г.) – на дългосрочна специализация, финансирана от изпращащата страна, Наталия Длугош от Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, Полша, проф. Петър Сотиров от Университета „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин, Полша, проф. Ярослав Вежбински и проф. Анна Варда от Университета в Лодз, Полша – по програмата „Еразъм+“, проф. д-р М. Димитрова-Вълчанова и д-р В. Вълчанов от Норвежкия научно-технологичен университет, Трондхайм, по проекта „Обогатяване на семантичната мрежа Уърднет с концептуални фреймове“. Участие в различни инициативи на Института (семинари, конференции), макар и онлайн, взеха представители на: Санктпетербургския държавен университет, Русия; Държавния институт по руски език „А. С. Пушкин“, Русия; Института по славянознание, Института по езикознание, Института за лингвистични изследвания и Института по руски език „В. В. Виноградов“ при Руската академия на науките; Висшето училище по икономика, Москва, Русия; Университета „Ка’ Фоскари“, Венеция, Италия; Университета на Осло, Норвегия; Норвежкия научно-технически университет, Трондхайм, Норвегия; Университета „Адам Мицкевич“, Познан, Полша; Университета на Лодз, Полша; Университета „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин, Полша; Института за полски език при Полската академия на науките; Университета на Нова Горица, Словения; Университета на Любляна, Словения; Института за чешки език при Чешката академия на науките; Института за лингвистика „Йоргу Йордан – Ал. Росети“ и Института за лингвистика и литературна история при Румънската академия; Университета на Букурещ, Румъния; Техническият университет на Клуж-Напока, Северния университетски център, Бая Маре, Румъния; Института за украински език при Националната академия на науките на Украйна; Одеския национален университет „И. И. Мечников“, Украйна; Държавния аграрен университет в Одеса, Украйна; Женевския университет, Швейцария; Университета на Саарланд, Германия; Университета „Людвик Максимилиан“, Германия; Университета на

Тирана, Албания; Университета на Дяково, Косово; Университета на Задар, Хърватия; Университета на Талин, Естония; както и представители на Международния комитет по ономастика и на Московския държавен институт по международни отношения, Русия.

Най-значим международен проект с участието на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (с илюстрация и кратък текст под нея)

Проект „Европейска лексикографска инфраструктура (European LEXicographic InfraStructure – ELEXIS)“, финансиран по програма „Хоризонт 2020“ от Европейската комисия. По проекта работят екипи от 16 чуждестранни университета, научни институции и компании от Словения (координатор), Австрия, България, Германия, Дания, Естония, Израел, Италия, Ирландия, Нидерландия, Португалия, Сърбия, Унгария и Чехия. В българския екип са включени изследователи от Секцията по компютърна лингвистика и Секцията по лексикология и лексикография под ръководството на проф. д-р Св. Коева.

В рамките на проекта (<https://elex.is>) се осигурява ефективен (свободен) достъп до висококачествени лексикографски инструменти и услуги в полза на изследователите и академичните институции (<https://elex.is/tools-and-services/>). Сред тях са: базирана в облак система за създаване на речници и публикуване на речници онлайн, система за автоматично създаване на първа версия на речникова статия и много други. В рамките на проекта „Европейска лексикографска инфраструктура“ Институтът предостави четири речника за интегриране в многоезикови ресурси (тълковен речник с 58 711 речникови статии, синонимен речник с 51 415 речникови единици, антонимен речник с 19 199 речникови единици и речник на новите думи с 5035 речникови единици).

4. Участие на звеното в подготовката на специалисти: форми; сътрудничество с учебни заведения; външни заявители, включително от чужбина; анализ на състоянието, перспективи и препоръки

Институтът за български език е водещ център за изследвания в областта на българския език с дългогодишни традиции в обучението на докторанти. В Института се обучават редовни и задочни докторанти по докторските програми „Български език“ и „Общо и сравнително езикознание“. През 2021 г. са се обучавали **двама докторанти** в редовна докторантура, с ръководители проф. д-р Св. Коева и доц. д-р Р. Станчева, а **един докторант е зачислен** на самостоятелна подготовка (с консултант проф. д-р Е. Мирчева). През 2021 г. в Института се е обучавал **един специализант**: д-р Д. Томов, преподавател в Профилираната гимназия с интензивно изучаване на румънски език „Михай Еминеску“ (тема на специализацията: „Фразеологизми, представящи концептуалното поле на емоциите в балканските езици“, с ръководител проф. д-р М. Китанова), който след успешното приключване на специализацията си е назначен в Института за български език. **Двама** учени от Института (проф. Д. Благоева и доц. В. Мичева) са били ръководители на три ученически проекта към Ученическият институт на БАН (УЧИ-БАН).

5 хабилитирани учени от Института са участвали в **3** изпитни комисии в конкурси, обявени от Института за български език, а **7** учени са подготвили **1** рецензия и **8** становища по процедури за научни степени и академични длъжности (проведени в Института за изследване на изкуствата при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“).

Учените от Института за български език преподават в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, Нов български университет. Изнесени са лекционни курсове и спецкурсове в бакалавърски и магистърски програми във висши учебни заведения (404 часа в рамките на 9 лекционни курса, изнесени от 7 лектори) – проф. д.ф.н. М. Стаменов, проф. д.ф.н. А. Чолева-Димитрова, проф. д-р Св. Коева, доц. д-р М. Томов, гл. ас. д-р М. Тодорова, гл. ас. д-р Св. Лесева, гл. ас. д-р Цв. Димитрова. Доц. д-р К. Кирилов е водил семинарни занятия по история на българския език в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, а д-р Д. Томов е провел семинарни занятия по практически балкански език (румънски език), отново в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Гл. ас. д-р М. Михайлова-Паланска е лектор по български език в Университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава, Словакия, гл. ас. д-р Н. Паскалев – в Букурещкия университет в Румъния, а гл. ас. д-р Р. Стоянова – в Белградския университет в Сърбия. Гл. ас. д-р В. Стойкова е изнесла лекции в Университета „Солент“ в Саутхемптън по програма „Еразъм+“.

През 2021 г. Институтът проведе и курсове за повишаване на професионалната квалификация на учителите по български език на тема: „Трудните случаи в правописа, граматиката и пунктуацията на българския език“, „Синтаксис и пунктуация“ и „Езикови ресурси и технологии в помощ на обучението по български език в началното (прогимназиален етап) и средното образование“, в които са взели участие 123 учители.

5. Иновационна дейност на звеното и анализ на нейната ефективност

Научноизследователската дейност на Института е насочена към изучаването на българския език, който е неразривна част от националната идентичност. Иновационната дейност на Института е свързана с приложението на езиковите технологии в иновативни разработки и с развитието и прилагането на съвременни изследователски подходи и езикови технологии в обучението по български език – в рамките на договори по национални и международни проекти.

5.1. Осъществяване на съвместна иновационна дейност с външни организации и партньори, вкл. поръчана и договорирана с фирми от страната и чужбина

През 2021 г. се изпълняваха няколко проекта по договори с външни организации и партньори по международни програми. Проектите „Многоезикови ресурси за CEF.AT от областта на законодателството“ (Multilingual Resources for CEF.AT in the legal domain) и „Колекция от многоезикови ресурси за CEF.AT“ (Curated Multilingual Language Resources for CEF.AT) са финансирани от Агенцията за иновации и мрежи на Механизма за свързване на Европа и се изпълняват съвместно с Изследователския институт по лингвистика към Унгарската академия на науките, Университета в Загреб, Института по компютърни науки към Полската академия на науките, Института за изкуствен интелект към Румънската академия, Института по лингвистика „Людовит Щур“ към Словашката академия на науките и Института „Йожеф Стефан“ в Словения. В рамките на двата проекта се разработва устойчива инфраструктура за събиране и семантична обработка на документи от националното законодателство на България, Полша, Румъния, Словакия, Словения, Унгария и Хърватия в помощ на обучението на съвременни системи за автоматичен превод и се подготвят езикови ресурси за седем езика (български, хърватски, унгарски, полски, румънски, словашки и словенски) от различни тематични области. През годината екип от учени от Института работи и по създаване на корпус от изображения, анотирани с информация от синонимните множества на Уърднет, по проекта „Многоезиков корпус от изображения“ (Multilingual Image Corpus, MIC'22), финансиран от Европейската езикова

мрежа.

5.2. Извършен трансфер на технологии и/или подготовка за трансфер на технологии по договор с фирми, данни за полученото срещу това заплащане; данни за реализираните икономически резултати във фирмите (работни места, печалба, производителност, дял от новите продукти в общия обем на продажбите и т.н.)

Няма.

6. Стопанска дейност на звеното

6.1. Осъществяване на съвместна стопанска дейност с външни организации и партньори (продукция, услуги и др., които не представляват научна дейност на звеното), вкл. поръчана и договорирана от фирми от страната и чужбина

Няма.

6.2. Отдаване под наем на помещения и материална база

Институтът за български език отдава под наем площ с общ размер 16,5 кв.м.

6.3. Сведения за друга стопанска дейност

Няма.

7. Кратък анализ на финансовото състояние на звеното за 2021 г.

Информацията е изготвена по данни, предоставени от главния счетоводител на Института за български език Мария Петрова.

Разпределената субсидия в началото на годината е 1 722 214 лв. Предоставената фактически субсидия е в размер на 1 723 780 лв. Увеличението е в резултат на изплатените обезщетения по КТ.

Утвърдената планова численост на персонала за 2021 г. е 81 щатни бройки, фактически заетите са 75, а средната годишна брутна работна заплата е 16 667 лв.

Субсидията е разпределена основно за следните разходи:

Компонент 1 – Заплати и осигурителни вноски – 1 362 426 лв.

Компонент 2 – Научен капацитет – 336 782 лв.

Компонент 3 – Средства за текуща издръжка – 7619 лв.

В приоритетните и централизирани разходи от субсидия са включени и 16 435 лв., предназначени за стипендии (12 000 лв.) и издръжка на докторанти (4435 лв.).

От сумата на субсидията са удържани 1047 лв. за плащане на лицензиране на абонаментното право на ползване на софтуерни продукти на Microsoft. Плащанията се извършват от БАН.

Изразходваните средства за процедури (защита на научна степен) – 920 лв. – се превеждат като вътрешен трансфер от партия „Развитие“.

Бюджетната субсидия е изразходвана за заплати и осигурителни вноски на персонала по трудови правоотношения, стипендии на докторантите, обезщетения по Кодекса на труда, за провеждане на две процедури за избор на главен асистент, за заплащане на режимните разходи и неотложни ремонти. Към края на годината Институтът за български език няма неизплатени задължения към доставчици на стоки и услуги.

По решение на Научния съвет (Протокол № 13 от 02.05.2019 г.) и през 2021 г. средствата по Компонент 2 от бюджета на Института за български език (след приспадане на средствата за научни степени, възложени задачи за изпълнение и режимни) са разпределени като допълнителни възнаграждения между служителите съгласно получените индивидуални научни резултати по Компонент 2 през предходния отчетен период.

Приходите на Института са на обща стойност 19 447 лв. и са основно от собствени дейности.

През 2021 г. Институтът за български език е получил трансфери от сключени договори с Фонд „Научни изследвания“ за обща стойност 35 383 лв., както и 194 266 лв. по проекти с МОН. Общо получени трансфери – 229 649 лв.

Получени са вътрешни трансфери от БАН в размер на 86 695 лв., в т.ч.:

- 2367 лв. по проекта „Траките – генезис и развитие на етноса, културни идентичности, цивилизационни взаимодействия и наследство от древността“
- 45 963 лв. за първи и втори етап от Рамково споразумение СП-1 / 24.02.2021 г. за изпълнение на Националната научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“
- 25 800 лв. по РМС 271 / 24.10.2019 г. (модул „Постдокторанти“)
- 10 224 лв. за еднократни добавки към стипендиите на редовните докторанти за 2021 г.
- 1421 лв. за обезщетения по чл. 224 от КТ
- 920 лв. за процедури по ЗРАС.

През 2021 г. Институтът за български език е получил 360 593 лв. по международни проекти, финансирани от външни научни организации.

8. Издателската и информационната дейност на Института за български език за 2021 г.

Показателен за изследователската активност на учените от Института за български език е значителният брой публикации (монографии, речници, студии, статии, научнопопулярни публикации и др.), излезли от печат през 2021 г. (**250**) и приети за печат (**25**).

Научната дейност на изследователите от Института за български език през 2021 г. беше отразена в значителен брой научни трудове: **196** научни публикации, от които **12** монографии (и **1** второ издание на монография), в това число **1** колективна монография (със съавтори от други институти на БАН), **2** речника, **1** методическо ръководство, **67** публикации в издания, реферирани в Scopus, Web of Science и ERIH+: **26** са в Scopus и Web of Science (**16** са в издания със SJR: **3** – в категорията Q1, **1** – в категорията Q2, **8** – в категорията Q3, **4** – в категорията Q4), **41** – в издания в ERIH+; **21** са публикациите в издания, които са част от профилирани бази от данни; **95** са публикациите в реферирани издания, които не са индексирани в Scopus, Web of Science, ERIH+ или други профилирани бази от данни, тематични сборници, включително сборници от международни и национални научни форуми. Регистрираните цитирания и рецензиите за трудове на членове на Института през годината са общо **584**, от които **116** цитирания в издания в Web of Science или Scopus и **467** в други научни издания. Регистрирани са **17** цитирания на публикации на сътрудници на Института в дисертации и автореферати. Учени от Института са съставители и редактори на **18** издания, сред които **1** колективна монография, **6** сборника, **7** броя на списания и поредици, **2** речника, **2** справочника (вкл. 1 онлайн справочник).

Двете издавани от Института за български език списания – „Български език“ и „Балканско езикознание“, и годишникът „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ се нареждат сред най-престижните и търсени издания по българско и балканско езикознание. В тях публикуват свои трудове не само учени от Института, но и специалисти от други научни центрове към Българската академия на науките, от много български университети, а също и учени от чужбина.

През 2021 г. списание „Български език“ отбеляза своята 70-годишнина с традиционните четири книжки и едно приложение (с докладите от Седмия форум „Българска граматика“ на тема „Иновационни процеси в съвременния български език“). Публикувани са 48 научни статии и студии (студиите са в Приложението), 5 рецензии за научни книги, 1 хроника и 5 материала в рубриката „Годишнини и юбилеи“, както и материали в рубриката In memoriam. Редовно се поддържа традиционната рубрика „Езикова култура“, в която се разглеждат актуални проблеми от съвременната езикова практика и се дават обосновани препоръки. Общият годишен обем на списанието е близо 920 печатни страници. Екипът от редактори работи усилено за подбор на материали с високо научно качество и за привличане на автори от научни институции у нас и в чужбина (темата на кн. 3 за 2021 г. беше „Езиковедска българистика извън България“). Сп. „Български език“ се реферира в **ERIH Plus** (European Reference Index for the Humanities); **BRILL** (Linguistics Bibliography Online), **PRO-QUEST** (Linguistics & Language Behavior Abstracts); **ANVUR** (National Agency for the Evaluation of Universities and Research Institutes – Италия); **MIAR** (Information Matrix for the Analysis of Journals); **EBSCO Host**; **Slavic Humanities Index**; **CEEOL**, **Slavistik-portal** и др. И през тази година проектът за издателска програма на списанието спечели финансиране в конкурса „Българска научна периодика 2022“ на Фонд „Научни изследвания“, като беше класиран с максималните 70 точки.

През 2021 г. беше подготвен и издаден том 60 (общо 185 страници) на списание „Балканско езикознание“. Първата книжка е посветена на 100-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Заимов и съдържа 7 оригинални научни статии, 1 рецензия и 1 хроника. Втората книжка съдържа 4 оригинални статии (вкл. на трима млади учени), 2 рецензии и 1 хроника. През 2021 г. бяха привлечени седем нови анонимни рецензенти от чужбина и от България. Сп. „Балканско езикознание“ е включено в следните бази данни: **ANVUR**, **BRILL**, **ERIH Plus**, **L'Année philologique**, **MIAR**, **MLA International Bibliography – Pro-Quest**, **EBSCO Host**, **CEEOL** (от 2020 г.), **а от началото на 2019 г. се реферира в SCOPUS, където има импакт ранг (SJR) от 0.102 (Q4)**. С посредничеството на Международния отдел на ЦБ на БАН беше възобновен научният обмен между сп. „Балканско езикознание“ и Ватиканската библиотека. Списанието спечели финансиране по конкурса на ФНИ „Българска научна периодика 2022“. Следващият – 61. – том (2022 г.) на списанието ще бъде посветен на 80-годишнината на Института за български език.

През годината излезе от печат книга XXXIV (общо 301 страници) на годишника „Известия на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, която съдържа 11 студии – седем на сътрудници от Института, две на автори от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и по една на автори от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и от Норвежкия научно-технологичен университет. Изданието се индексира и реферира в **CEEOL** и **РИНЦ** (Руски индекс на научно цитиране). Реферира се в Директорията за свободен достъп до научни ресурси (**ROAD**), Академичния индекс за ресурси (**ResearchVib**), Националния център за информация и документация (**НАЦИД**) и Международния център „Международен стандарт за серийни номера“. През годината бяха направени промени в редакционната колегия, като международният редакционен съвет беше разширен и в момента се състои от 16 души, като повече от една трета от членовете са учени от чужбина (общо 11), работещи в областта на българистичните езиковедски изследвания: Италия, Полша (трима), Русия (трима), САЩ, Франция, Чехия, Япония. Бяха направени и промени по уебсайта на списанието и се работи по платформата за подаване и рецензиране на материали. Изданието спечели финансиране за издаването на следващия том в конкурса „Българска научна периодика 2022“ на Фонд „Научни изследвания“ с 68 от 70 възможни

точки.

Интернет страниците на списание „Български език“ (<https://www.balgarskiezik.eu/>) и на „Известията на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин““ (<https://ibl.bas.bg/izvestiya/bg/>) предоставят достъп не само до съдържанието, но и до публикуваните през годината студии и статии, както и до публикациите от предишни броеве.

През изтеклата година беше извършена проверка на 10% от библиотечния фонд на Института за български език (8% основен фонд, 2% старопечатни издания). Направена е сверка „девизу“ на фонда от периодичните издания с регистрационните картони на списания и периодични сборници. При извършената проверка на **3481** периодични издания от библиотечния фонд на библиотеката на Института не бяха установени липси. Фондът на библиотеката е нараснал с общо **244** библиотечни единици (книги – **94**, периодични издания – **150**). Броят на текущите периодични издания (заглавия) е **40**. Посещенията в библиотеката през изтеклата година са **351**, ползвани библиотечни документи (томове) – **3214**.

Висока оценка заслужават усилията на учените от Института за български език за разпространяване и популяризиране на резултатите от научната дейност както в академичните среди, така и сред по-широки кръгове от обществото. В условията на пандемия и затруднени контакти през 2021 г. **42** сътрудници са участвали общо в **48** международни и национални конференции (повечето бяха проведени онлайн), като са изнесли **106** доклада.

През 2021 г. Институтът за български език беше организатор и съорганизатор на **2** национални (от които 1 с международно участие) и на **3** международни научни форума.

От 20 до 22 април 2021 г. в чест на 100-годишнината от рождението на проф. Йордан Заимов (1921 – 1987) Секцията по ономастика на Института за български език организира научна конференция на тема „Антропоними и антропонимни изследвания в началото на XXI век“ (<https://ibl.bas.bg/confzaimov2021/>). Форумът се проведе в рамките на проекта „Личните имена в България в началото на XXI век“ (КП-06-Н-40/10 от 10.12.2019 г.), финансиран от Фонд „Научни изследвания“. Съвременното състояние на антропонимните системи, прагматиката и граматиката на личните имена, диахронната антропонимия, изследванията, насочени към антропонимията в топонимията, са част от проблемите, с които беше отбелязан, макар и онлайн, юбилеят на един от стожерите на българската ономастика – проф. Йордан Заимов, автора на „Български именник“ (1988). Гост-лектори на форума бяха проф. д.ф.н. Уршула Бияк от Института за полски език при Полската академия на науките, която е и вицепрезидент на Международния комитет по ономастика, и проф. д-р Оливиу Фелекан от Техническият университет на Клуж-Напока, Северен университетски център, Бая Маре, Румъния, главен редактор на сп. „Онома“ – орган на Международния комитет по ономастика. Конференцията се проведе онлайн, с 4 пленарни доклада и 32 доклада на учени от България, Полша, Румъния, Русия, Украйна, Албания, Естония, Германия, Чехия, в рамките на пет тематични секции. В края на конференцията беше представен документалният филм за проф. Йордан Заимов „Корени“ с автор Георги Костов (продукция на БНТ). Самата конференция беше излъчвана на живо в Ютюб канала на Института. Сборникът с доклади е в обем 358 страници и е достъпен онлайн: Слъдовати достойтъ. Доклади от международната ономастична конференция „Антропоними и антропонимни изследвания в началото на XXI век“, посветена на 100-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Заимов (1921 – 1987), 20 – 22 април 2021 г., гр. София. Анна Чолева-Димитрова, Мая Влахова-Ангелова, Надежда Данчева (отг. редактори). София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. ISBN 978619245117-2 (online).

На 28 и 29 април 2021 г. се проведе международната научна конференция на тема „От

традиционна към интерактивна лингвогеография – в навечерието на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Стойко Стойков (1912 – 1969)“. Конференцията беше организирана от колектива на проекта „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ (ДН 20/11 от 11.12.2017 г.), финансиран от Фонд „Научни изследвания“, и Секцията по българска диалектология и лингвистична география на Института за български език. В конференцията, която се проведе онлайн поради продължаващата епидемична обстановка, участваха 36 учени от България, Украйна, Румъния, Полша, Косово, Русия, Словения, Хърватия, Албания. Изнесените 23 доклада са включени в специален сборник под редакцията на проф. Л. Антонова-Василева: От традиционна към интерактивна лингвогеография. Сборник в чест на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Ст. Стойков (1912 – 1969). София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. ISBN 978-619-245-193-6.

По случай 79-ата годишнина от основаването на Института за български език на 14 и 15 май 2021 г. се проведе, отново онлайн, традиционната Международна годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ с участието на учени от България, Норвегия, Словения, Швейцария, Италия, Русия, Украйна, Германия (<https://ibl.bas.bg/confibl2021/>). Бяха изнесени 48 доклада (достъпни и в Ютюб канала на Института: https://www.youtube.com/channel/UCSydkPfc9G2tA_J-6oMuuUA), които бяха публикувани в сборник (достъпен онлайн): Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2021). ТОМ 1, ТОМ 2. Светла Коева, Максим Стаменов (съставители). София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2021. ISSN 2683-118X. Форумът получи финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ по Процедурата за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България (КП-06-МНФ/23 от 16.12.2020 г.).

Осмото издание на Форум „Българска граматика“ на тема „Предикация, предикати, предикативи“ се проведе онлайн (и беше излъчено в Ютюб канала на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“; където са достъпни и записите на докладите) на 21 и 22 октомври 2021 г. Традиционният форум, организиран тази година от Института за български език при Българската академия на науките и Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, беше посветен на 90-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Пенчев. В рамките на Форума бяха изнесени 28 доклада от 32 учени от България, Норвегия и Русия, които ще бъдат публикувани в Приложението на сп. „Български език“.

Шестият форум „Изследователски подходи в обучението по български език“ се проведе онлайн на 1 ноември 2021 г. (<https://youtu.be/K3FjqZr2Hbk>). Целта е създаването и поддържането на мрежа, обединяваща учителите по български език и изследователите на езика с цел популяризиране на научните изследвания и постиженията на науката за езика сред преподавателите по български език. Форумът включваше осем доклада на изследователи от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ и Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Участниците във Форума – предимно преподаватели по български език и литература от средните училища в България и чужбина – бяха 200. Докладите представиха различни проблеми, свързани с пресечните точки между различни клонове на науката за езика и обучението по български език.

На поредицата лингвистични семинари, организирани от Института (в рамките на Зимния, Пролетния и Есенния лингвистичен семинар), гостуваха учени от Русия (проф. д.ф.н. Антон Цимерлинг от Института за руски език „А. С. Пушкин“ и Института по езикознание при Руската академия на науките), Полша (д-р Патрик Боровяк и д-р Наталия

Длугош от Университета „Адам Мицкевич“ в Познан, проф. Петър Сотиров от Университета „Мария Кюри-Склодовска“ в Люблин, проф. Ярослав Вежбински и проф. Анна Варда от Университета в Лодз), Словения (проф. д-р Пенка Статева и проф. д-р Артур Степанов от Университета в Нова Горица), Норвегия (проф. д-р Мила Димитрова-Вълчанова от Норвежкия научно-технологичен университет).

Публичните изяви в печатните и електронните медии, включващи и редовни коментари по езикови въпроси, са важни за популяризиране на резултатите от дейността на Института. През 2021 г. учените от Института са публикували **55** научнопопулярни статии и имат над **150** обществени и медийни изяви (интервюта, участия в телевизионни и радиопредавания, публични лекции и др.), в това число по Българската национална телевизия (предавания по БНТ 1 и БНТ 2) и Българското национално радио, Българско национално радио – Радио София, Радио Благоевград, Радио Варна, Радио Шумен, Нова телевизия, БТВ, ТВ „България 24“, „България Он Еър“, ТВ СКАТ, 7/8 ТВ, ТВ „Европа“, Агенция „Фокус“, както и във вестниците „Аз-буки“, „Капитал“, „Телеграф“, „24 часа“, „Стандарт“, „Сега“, „България днес“, „Монитор“ и в информационни сайтове. В резултат на медийните изяви на учените Институтът активно присъства в публичното пространство.

За популяризиране на научните резултати от изследванията и на езиковите ресурси, създавани в Института, през 2021 г. са изнесени публични лекции у нас и в чужбина: в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Докторантското училище към Факултета по славянски филологии, Медицинския колеж в гр. Плевен, както и на семинар, организиран от Съюза на учените в България, клон Русе, на сцената на TEDxSofia 2021 г. (TEDxSofia обединява видео лекции от TEDTalks и лектори на живо, за да запали вдъхновена дискусия и да стимулира създаването на условия за размяна на идеи), а също и в Института за полски език при Полската академия на науките в Краков и в Университета „Адам Мицкевич“ в гр. Познан, Полша, на семинар за преводачите от Българската секция на Съвета на Европейския съюз, в Българския езиков департамент на Генерална дирекция „Писмени преводи“ на Европейската комисия. Показателен е стремежът на учените да публикуват свои разработки в интернет и да осигуряват онлайн достъп до създадени от тях езикови ресурси, което дава възможност на повече хора (вкл. неспециалисти) да се запознаят с тях и да ги използват.

9. Информация за Научния съвет на звеното

Прилага се.

10. Копие от Правилника за работа в звеното

http://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2014/09/Pravilnik_za_ustroystvoto_i_deynostta_IBE.pdf

Приложения към Годишния отчет на Института за български език за 2021 г.:

Протокол от заседанието на Общото събрание и Научния съвет на Института за приемане на отчета

Попълнен файл *Spravka_personal_2021*

Списък с излезлите от печат публикации през 2021 г., генериран от системата SONIX

Списък на цитатите за 2021 г., генериран от системата SONIX

Списък анекс на публикации и цитати за 2020 г. – допълнение, и информация по т. 3.16 от Критерий 3 по К2

Илюстративен материал (илюстрации и пояснителен текст)

Информация за Научния съвет на звеното – справка за състава и информация за дейността.

28.01.2022 г.

Проф. д-р Лучия Антонова-Василева, директор на Института за български език